

mens de dog har samme Forretning som de foregaaende, og at Sønnens Portrait er her i Medaillonen. Trophæen over samme er ligeledes en Hielm, men Krandsen om samme er af smaa Blomster, som kaldes Vergiss Mir Nicht. Bag ved ligger en Basune og et Sværd over Kors.

Bag ved Charlottenborg Slot er en stor **Botanisk Hauge**, som gaaer bag alle de Gaarde og Bygninger ved Nyehavns søndre Side, lige ned til den Kongelige Mynt. Denne Hauge var i fordum Tid Charlottenborg-Slots Hauge og var da beprydet med en Mængde rare Frugt-Træer, saa og med Postamenter. Men Aar 1778 er her andlagt en botanisk Hauge, hvori findes en Mængde udenlandske rare Gevæxter og Urter. Og er Slotshaugen nu dertil meget smukt indrættet, tilligemed Drive-Huse. Denne botaniske Hauge tilhører nu Kiøbenhavns Universitæt, som holder her en Lector Botanices og en botanisk Gartner. Det er tillige at mærke, at af Kong Friderich V var Aar 1753 andlagt Den Botaniske Hauge i Frideriksstad eller Amalienborg af 35000 Qvadrat-Alen med dertil hørende Bygninger og Drivehuuse. Men samme botaniske Hauge blev efter 25 Aars Forløb demoleret og forflyttet hen til Charlottenborg Aar 1778 af Kong Christian VII og ved Hs. Majts. allernaadigste Foranstaltning nu indrettet her. Kongen har til denne botaniske Hauge skænket 5500 Rdr., som tilligemed 231 Rdr. 3 Mk. 6 Sk., der endnu fra forrige Tider tilhøre samme botaniske Hauge, udgiøre en Capital af 5731 Rdr. 3 Mk. 6 Sk., hvis Renter anvendes til Haugen selv og Værelsernes Vedligeholdelse, samt hvad meere dertil kand behøves. Og bestyres dette af en dertil anordnet Kongelig Commission (Procantzler Dr. H. F. Jansons Beskrivelse paa Universitetets Midler og Indkomster pag. 35.)

§. 4.

Det Kongelige Giethuus er en anseelig, grundmuret Bygning, 89 Alen lang, beliggende paa Kongens Nye Torv eller Hallands-Aas

næst ved Comædie-Huset. Aar 1671 har Kong Christian den Femte opbyggt Giethuset, og blev det da af ham indrættet til et Canon-Støber-Værk og Klokkestøberie, hvis Smelte-Ovne vare meget vel indrættede med saadan Fordeel, at ingen Forbædring efter indsigtfulde og kyndige Mænds Omdømme kunde foretages. Fra Aar 1682 blev her paa Giethuset holdt Guds-Tieneste for Stadens Garnison i nogle Aar indtil Aar 1706, da Den Herre Zebaoths Kirke eller Garnisons Kirke var opbyggt. Midt paa Giethusets Bygning er et Steen-Portal med en Port, og i Frontispicen sees Kong Christian den Femtes Navn i dobbelt Chiffre med Krone over, ziret neden til ved Gesimsen med to liggende Løver omgivne med adskillig Krigs-Armatur. Alle Metal-Canoner og Mørsere bleve her i Kong Christian den Femtes, K. Friderich den Fierdes og K. Christian den Siettes Tid støbte til Søe- og Land-Etatens Fornødenhed. Aar 1729 var Kong Friderich den Fierde med sine Ministre her paa Giethuset nærværende ved en Canons Støbning, hvis smæltede Metal tog en uræt Vey, hvorved den tilstedeværende Mængde af Tilskuere blev sat i den allerstørste Skræk, samt hastigste Vending og Bevægelse, saa at Kongens høye Person ikke nøye nok adskiltest, men kom i temmelig Tryk og Klemme (Pontoppidans Atlas Tom. 1. pag. 358). Paa dette Giethuus er ogsaa en stor Deel Kirke-Klokker støbte, iblant hvilke ere Christiansborgs Slots-Klokke, saa og de store Kirke-Klokker i Vor Frue Kirke-Taarn.

Ligeledes er paa dette Giethuus Aar 1768 den 2. Marty bleven støbt i tre Minutter og nogle Sekunder Kong Friderich den Femtes Statua Equestris eller Statue til Hest ved General-Commissair Goir, som forestod samme Konst-Stykkets Støbning; men Modellen var giort af Jacque Francois Joseph Sally. Faae Maaneder derefter nemlig den 15. Augusty blev samme Statue Equestre af Hof-Tømmermester Zuber flyttet ud fra Giethuset og ved ham udført til Amalienborg, samt den næstfølgende Dag den 16. Augusty af ham opsat paa sit Piedestall med største Solennitet paa Frideriksstads Torv. Fra den

Tid af stod Giethuset øde og blev ey brugt i mange Aar til Canon-eller Klokke-Støberie.

Hvorudover efter Kong Christian den Syvendes Befaling in Juny Aar 1776 ere paa Giethuset indrættede i to Etaget meget smukke Værelser, hvilke beboes af Chefen for Ingenieur- og Artillerie-Corpsen, og formodentlig blive herefter bestemte til at være en bestandig Residenz for Chefen for det Kongelige Artillerie-Corps. Dog er den store Ovn, hvori Kong Friderichs V Statue blev støbt, forbleven staaende indtil videre.

Paa Giethuset er ogsaa indrættet en stor Høre-Sahl eller Auditorium, hvor Professor Krebs efter Kongelig Befaling holder om Vinteren sine offentlige Forelæsninger for de Herrer Officerer af Garnisonen i matematiske og militairiske Videnskaber. Ligeledes er her paa Giethuset indrættet en anden meget anseelig Sahl, som er bestemt til Artillerie-Stykjunkerens offentlige Examen, naar de blive Officerer. Giethuset blev nu bestemt herefter til anden offentlig Brug, og fornemlig fik Artilleriet den største Nytte deraf. Thi da den Danske Artillerie-Skoles Hoved-Periode havde taget sin Begyndelse Aar 1771, og visse ordentlige offentlige Lærere med Kongelige Gage bleve beskikkede ved Artillerie-Skolen, som tilforn ikkun havde haft et Auditorium eller Høre-Sahl, tilligemed et Bibliothek-Værelse og en Model-Samling i de nye Bygninger paa Tøghuset. Saa blev nu

Artillerie-Skolen

andlagt paa forrige Giethuus, og i et Baghuus ved Giethuset bleve indrættet Værelser for 18 unge Artillerie-Cadetter, hvor de have Seng og andre Fornødenheder. De ligge to paa eet Værelse tilsammen i een Seng, som bestaaer af Matratser. De have to store Fælles-Sahle, hvori lægges Varme om Vinteren. Udi samme Bygning er en Spisemester, som efter en fast betinget Accord efter deres Gages Forhold bespiser dem alle ved eet Bord under bestandig Opsigt af den hos

dem boende Officeer. De maa frisere sig selv, klæde sig reenlig og næt i deres Mondour. Men deres Opvartning og Værelsernes Reenholdelse besørger af de dertil bestilte Folk. Alle de Artillerie-Cadetter, som antages i denne Anstalt, staae under nøye Opsigt af den Artillerie-Officeer, som boer i samme Etage og saa got som midt imellem dem og altsaa kand, fra Grunden af, lære Dag og Nat at kiænde deres Opførsel og Flid. Dagen er inddeelt for dem paa følgende Maade: Om Morgenen Kl. 6 maa de staae op, hvorpaa holdes en kort Bede-Time og siden, medens de klæde sig paa, spises Frokost. Klokken 8 begynder Forelæsningerne i den nys ommældte store Høresahl paa Tøymuset og vedvarer til Kl. 12, da der vexelviis læses to Timer Mathesis og to Timer Artillerie. Saasnart de komme hjem, spises til Middag og efter Maaltidet haves Friheds-Time til Klokken 2. Om Eftermiddagen fra Kl. 2 til 4 er daglig Ridse- og Tegne-Timer, og fra Kl. 4 til 6 bliver vexelviis lært Sprog og Geographie. Alle Eftermiddags-Lectioner gives paa Giethuset, eftersom her behørig Varme og Lys, samt den derved fornødne Opsyn finder Stæd. Fra Klokken 6 er Friheds-Tiden, dog maa de alle være hjemme Kl. 8 for at kunde igientage den Dags Forelæsning, hvorpaa da Kl. 9 spises Aftens-Mad, og derefter holdes Bedetime. Klokken 10 maa de alle være til Sengs. De maa ey heller gaae ud af Stiftelsen uden bemælte Officeers Tilladelse.

Inddeelingen af Artillerie-Skolen er i to Klasser. Underfyrværkerne kaldes nu Stykjunkere. I den saakaldte anden Klasse, som de Yngstes, gives Underviisning i Skrivning og Regning (for dem, som have det nødig), i Begyndelses-Grundene af Tegning med rød Kridt, i den Danske og Tydske Orthographie og i lætte Oversættelser, i den politiske Geographie og i den reene Mathematique. I den første Klasse, eller de Ældres, læses over den heele Artillerie-Videnskab i den hele Omkreds, over den rene Mathematik, følgelig Arithmetik, Geometrie, Trigonometrie og simple Algebra, over de

besynderlige Deele af Mathematik, Mechanik, Hydrostatik, Hydraulik og Fortifications-Konsten, saa og over den mathematiske, physiske og politiske Geographie. De øves tillige i vanskelige Oversættelser af begge Sprog, saa og i Stiil, samt anføres til flere Slags Tegninger. Saaledes gaaer Forelæsninger for sig uophørlig i tre Uger, og den fjerde Uge er bestemt til praktiske Øvelser. Da lære Stykjunkere af den første Klasse paa Laboratorium under en Fyrværker-Capitains Anførsel at forfærdige Konst-Ild saavel til Fornøyelse som til Alvor. De blive af Artillerie-Læreren anførte i de til Korpset hørende Værkstæder paa Tøyhuset. De blive, ved at tage alle Ting selv i Øyesynet, giorte bekiendte med de adskillige Ting, som henhøre til Artillerie-Væsenet og anviste hertil, selv virkelig at see og anvende alt det, som de forhen har lært i Forelæsningerne om Tømmerets, Jernets og adskillige Metalleres Væsen og Godhed. Ikke mindre lære de at erfare Haandgrebene ved adskilligt Arbeide og at dømmen om en Canons Godhed. Om Sommeren blive de ogsaa ved Læreren i Mathematiken øvede i den fjerde Uge i at opmaale en Mark, nivellere og deslige. Den øvrige Deel i saadan en Uge maa de anvende til at forfærdige smukke Tegninger. Med faa Ord: De øves i Exerceren saavel med Haandgevæhr, som med adskillig Slags grov Skyts, ligeledes i at marchere, svinge og alt, hvad udgiør det udvortes hos en Soldat. Forflyttelsen op i den første Classe skeer ved at underkaste sig en skarp Examen over alt det, hvad er lært i den anden Classe. Men endnu en langt strængere Prøve og Examen forestaaer dem, naar en ledig Officeer-Plads skal besættes. Saasnart Læreren mælder, at den første Classe er af ham bragt saa vit, at de ere dygtige til at underkaste sig en Examen og ham gives Befaling at holde samme offentlige Examen, saa ophøre alle Forelæsninger for Stykjunkerne i denne Classe. De forsamle sig baade For- og Eftermiddag paa den store Høre-Sahl, hvor de sidde saa langt fra hinanden, at den ene ikke kand hielppe den anden. Den examinerende Lærer tilsiger dem i Pennen

et Spørgsmaal. Og dette Spørgsmaal maa de strax paa Stædet skriftlig besvare. Dem gives Tid og Roe, men hverken Bog eller Dictata tilstaaes dem til dets Besvarelse. Læreren er uophørlig nærværende. Og naar enhver er færdig med sit Svar, dicterer han dem det andet Spørgsmaal, og paa den Maade tilsiger den examinerende Lærer dem saa mange Spørgsmaale, som han selv finder for got. Naar Examen er gandske til Ende, gaaer Examinator (ofte i Overværelse med kyndige Officerer) ethvert Svar igiennem med Stykjunkerne og viiser enhver af dem, hvori de har taget Feil og overbeviser dem derved, at ingen Uræt vederfares dem i at bedømme deres Svar paa de givne Spørgsmaal ved den holdte Examen. De examinerede Stykjunkeres Svar paa de foresatte Spørgsmaale optegnes tilligemed de fortiente Karakterer, inddeelte paa Tabeller i Rubriker, hvilke giæmmes i Arkivet. Den, som har de fleeste og beste Karakterer, erholder Officeer-Pladsen. Og naar flere paa engang blive promoverede, saa bliver han den ældste uden Henseende til Alder og Familie. Over deres Fremgang i Sprogene og Geographie, saavelsom ogsaa i Tegning og Ridsning gives ligedanne Tabeller. Ligesom og samtlige Lærere give en Tabell over samme Stykjunkeres Flid og Dygtighed. Og den Officeer, som har den nøyere Opsyn over dem, maa ligeledes give Tabell over hands Opførsel og øvrige Væsen. Alt dette kommer under Betragtning ved Promotionen. Ved denne Indretning har man opnaaet det store Øyemærke, at biebringe denne Ungdom en frugtbringende Frygt og tillige opvække dem til Æmulation og Ambition at indlægge sig Ære ved Flid og Stræbsomhed. Man har ogsaa seet deraf de herligste Frugter.

Aar 1776 den 8. Juny skeedte den første høytidelige Examen med Artillerie-Stykjunkerne paa forhen ommældte anseelige Sahl her paa Giethuset i Overværelse af Generalitæts-Collegiet og mange andre fornemme Tilstædeværende. Hr. Premier-Lieutenant von Abrahamson, som ordentlig Lærer ved dette høypriselige Artillerie-Institut,

aabnede den høytidelige Act med en Tale, hvorpaa han examinerede i Geographien. Hr. Professor og Premier-Lieutenant von Krebs examinerede i Mathematiquen. Og Hr. Capitain von Mechlenburg tilsidst i Artilleriet. De, som bleve examinerede, vare Artillerie-Stykjunkere af første Classe, hvilke besvarede muntlig de dem forelagte Spørgsmaale til den hele Forsamlings største Biefald. Men [ved] en tilforn holden skriftlig, meget skarp Examen bleve fem Stykjunkere i Særdeleshed befunden beqvemme, og de bekom derfor strax efter sustinered muntlig Examen de Kongelige Ordres som Second-Lieutenanter i Artilleriet og Felt-Tegnet af Hr. Oberst von Bielefelt.

I Følge det Kongelige Regulativ om denne Artillerie-Skole og Institut ere anordnede følgende offentlige Lærere til Artillerie-Stykjunkeres og Cadetternes Underviisning i de mathematiske Videnskaber, Artillerie og andre Sciencer. Disse Lærere i Artillerie og Mathematique skal altid udvælges af Artillerie-Corpsets Officeerer. Til dette Kongelige Institut og Lærernes Gage er efter ommældte Regulativ henlagt aarlig et Tusinde Rdr. at anvendes, saa at en Lærer i Artillerie-Konsten nyder 300 Rdr. En Lærer i Mathematik faaer 200 Rdr. En Lærer i det Tydske og Danske Sprog, saavelsom i Geographien og Historie er tillagt 150 Rdr. En Lærer i den frie Haandtegning nyder 100 Rdr. En Lærer i Skrivning og Regning, som tillige giver de første Grunde i den Tydske Orthographie eller Skrive-Rigtighed faaer 100 Rdr. Til nogle Officerers Underviisning i fremmede Sprog, saa og til at anskaffe Instrumenter, Landkortter, Skrive-Materialier er henlagt 150 Rdr. Desuden 50 Rdr. aarlig til at forøge Artilleriets Bibliothek med de beste og brugbareste Bøger og Værker, som høre til Artilleriet efter alle dets Deele, til de mathematiske Videnskaber og til Taktik, hvilke Bøger at anskaffe det paaligger Læreren i Artilleriet at besørge indkiøbte.

Endvidere er under 25. Marty 1772 befalet, følgende væsentlige Poster at iagttages, nemlig: At i denne Skole-Anstalt skulle egentlig

læres Artilleriet i sin hele Omkreds, den rene Mathematik, følgelig Arithmetik, Geometrie, Trigonometrie og simple Algebra, Mechanik, Hydrostatik, Hydraulik og Befæstnings-Konsten, Geographie saavel den mathematiske som den politiske, Historie, det Tydske og Danske Sprog, Tegning og for Begyndere Skrivning og Regning. Lærlingerne skulle deeles i to Klasser, og de ommældte Videnskaber biebringes enhver af dem efter den fastsatte Forskrift, saa at to Lærere kand læse paa een og den samme Tid, hver paa sin Lære-Sahl, hvorudover begge Klasser faae den fornødne Læsning, uden at den ene Lærer har nødig at bie til den anden Lærer har aflæst. Ingen Promotion eller Forfremmelse fra een Klasse i den anden, meget mindre Promotion til at blive Officeer har Stæd, uden allene efter en nøye foregangen holden skarp Examen. De leedige Officeer-Pladse skal staae aabne eet Aar, dog skulle de dertil befordrede Subjecta ikke derved afgaae noget, men ved deres Forfremmelse nyde de Anciennetet fra Vacancens Dato, og tillige til deres Equiperen 100 Rdr., saa og efter seenere Reskript af 18. January 1778 et matematisk Bestik.

Ved denne Kongelige Artillerie-Skole ere beskikkede følgende ordentlige offentlige Lærere:

1. Hr. Professor **H. J. v. Krebs**, Professor i Mathematiquen og Premier-Lieutenant ved Artillerie-Gorpset, er fød Aar 1742 i Fahretoft i Tøndern Amt i det Slesvigske, hvor hands Fader var Sogne-Præst, som ogsaa havde bestemt ham til det hellige, præstelige Embede og havde underviist ham selv privatim in humanioribus, saa at han ved Paaske Aar 1761 kunde gaae paa Gymnasium i Altona. Her udi Altona studerede han som Theolog til Paaske 1764. Foruden de Timer, i hvilke han flittig besøgte og anhørte theologiske Collegia fornemlig, hørte han ogsaa et Collegium over den rene Mathematik hos Doct. og Professor Proffe. Men baade denne fortræffelige Læreres ypperlige Gaver i sit Foredrag og Lærdomme, saa og Hr. Krebs's egen naturlige Inclination til Mathematique foraarsagede, at han fra den Tid af elskede ingen Videnskab saa høyt som Mathematik. Da han derpaa Aar 1764 besøgte Universitætet til Göttingen, fortsatte han under den bekiendte Mathematicus Hr. Hof-Raad Kaestner med al Flid sit mathematiske Studium og

forlod strax gandske det theologiske Studium. Som blot Mathematicus søgte han i Begyndelsen af Aar 1765 immediate hos Kong Friderich den Femte at blive Ingenieur- eller Artillerie-Officeer og fik Kongelig Løvte paa den første Officeer-Plads i Artillerie-Corpset (i Kraft af de ham givne ypperlige Testimonia af Hr. Doct. og Professor Proffe i Altona, samt af den berømte Hof-Raad Kaestner i Göttingen), naar han til Kiøbenhavn ankom. Aar 1766 reyste han til Kiøbenhavn og blev ved Nye-Aars-Tider 1767 Lieutenant i det Kongelige Artillerie-Corps. Udi Augusty Maaned 1768 blev Artillerie-Cadetternes Information i de matematiske Videnskaber ham anbetroet, og Aar 1772 blev han ordentlig Lærer i Mathematik og de militairiske Videnskaber paa det Kongelige Land-Cadett-Academie. Aar 1773 den 4. Marty blev han Premier-Lieutenant i Artillerie-Corps, og Aar 1776 blev han allernaadigst anbefalet at holde matematiske og militairiske Forelæsninger for de Herrer Officerer, og blev han tillige beskikket til Professor i Mathematiken. Hands hidtil udgivne Skrifter ere: Begyndelses-Grunde til den rene Mathematik, Første Deel, Arithmetiken in 8vo Aar 1777 og Anden Deel, Geometrien in 8. Aar 1778. Den Struenseiske Krigs-Bygnings-Konst i tre Deelee. Saa og et Compendium over Krigs-Videnskaben eller Tactiken in 8. Aar 1782.

2. Hr. Capitain-Lieutenant **Werner Hans Friderich von Abrahamson**, ordentlig offentlig Lærer ved Artillerie-Skolen og Capitain-Lieutenant i Artilleriet.

3. Hr. Professor **Kleve**, offentlig ordentlig Lærer ved Artillerie-Skolen i den frie Haandtegning og forhen Lieutenant i Artilleriet, men er nu gaaet gandske ud af det militaire; han er tillige Kongelig Graveur.

4. Hr. Capitain **von Mechlenburg**, Capitain i Artilleriet, er den første og fornemste ordentlig offentlig Lærer ved Artillerie-Skolen.

Udi den store Sahl paa Giethuset holdes med Kongelig Tilladelse om Vinteren ugentlig hver Søndag Eftermiddag Klokken 6 Concert af Directionen for den store Concert, som blev begyndt udi November Maaned Aar 1776. Giethuset var den 12. May Aar 1778 prægtig illumineret med Lamper, da den Russiske Minister i Kiøbenhavn gav her i Giæthuset et prægtigt Festin i Andledning af Stor-Fyrstens Fødsel. Hele Facaden af Giethuset var Natten igiennem illumineret med 8000 Blik-Lamper. I Midten var det Russisk-Keyserlige Vaaben malet og under samme stod Begyndelses-Bogstaverne af Keyserindens, Storfyrstens, Hands Gemahlindes og den unge Printzes Navne.

§. 5.

Af de Bygninger, som zire Kongens Nye Torv eller Hallands-Aas, maa næst efter Charlottenborg-Slot og Giethusets Bygning, ogsaa mærkes disse fordem værende adelige Hotells, nemlig:

a. Den i forrige Tider saa kaldte **Gross-Kantzlers Græv Holstes** Gaard No. 130, beliggende paa Hiørnet af Kongens Nye Torv og Viingardstræde. Den er opbyggt af den berømte Danske Søe-Helt General-Admiral Niels Juel. Denne Gaard blev lagt i Aske den 8. January 1748, men opbyggt i alle Maader ligesom forhen, hvis Aftægning sees i Thuras Hafn. Hod. Tab. LIV. Nu er denne Gaard ved Auction kommen i private Folks Hænder og ejes af Etats-Raad Casten Ancher. Udi denne Gaard er andlagt

Det Kongelige Meubel-Magazin, hvilket er aabnet alle Søgne-Dage fra Klokken 10 til Kl. 2 Formiddag og fra Kl. 4 til Kl. 6 Eftermiddag. Her kand bekommes til Kiøbs alle Sorter Chatoller, Commoder, Toaletter, Speile, Consol-Borde, Skriver-Borde, Spille-Borde, Servanter, Sye- og The-Borde af adskillig Træe, Ottomaner, Sphaer, Lehne- og Taffelstole, saavel forgyldte og laquerede, som simple. Tillige forgyldt og forsølvet Giørtler-Arbejde, trearmede og enkelte Taffel- og Spille-Stager, Lyse-Arme, The-Machiner, Kaffekander, Platmenager, Skeer, Dørbeslag, Kammer-Herre-Nøgler, adskillig Slags Knive og Gaffeler, bronzerede Gibs-Statuer, lakeerte og forgyldte Piedestaller. Over dette Meubel-Magazin er beskikket en Inspecteur med en Fuldmægtig.

b. Det forhen værende **Grammiske Hotel**, beliggende paa Hiørnet af Østergade og Kongens Nye Torv, tæt ved Hoved-Vagten. Det er opbyggt af da værende Gross-Kantzler Græv Ahlefeldt. Aftægningen sees i Thuras Hafn. Hod. Tab. LVI. Udi dette Hotell holdt det da værende Konst-Academie i Kiøbenhavn den 21. Octobr. 1701 sin St. Lucas Festin, da Pallas blev ved Illumination i Vinduet forestillet at præsentere Kong Friderich den Fierdes Portrait, og Konst-

Videnskaberne, nemlig: Architecturen, Musiquen, og Arithmetiquen staaende paa høyre Haand, samt ved den venstre Haand Maler- og Billedhugger-Konsten. Imellem hvilke var Astronomien, tilligemed de til hver Konst henhørende Instrumenter. Disse Konst-Videnskaber, som vare naturel pousserede, bleve indførte at tale saaledes til Kongen: *Nos Patriæ Fines & dulcia Linqvimus Arva, Italico expulsæ Marte Furente Solo. Ad Te Confugimus, Fretæ Bonitate Perenni, Artibus a Teneris Qua, Friderice, Faves. Excipe Clementi Vultu, Nec Sperne Fugatas, Præsidium in Nostrum Sceptra Tremenda Vibra!* I et andet Vindue blev og Billedhugger-Konsten forestillet, som stod i Begreb med at faconnere Kongens Billede, hvorunder var skrevet: *Merito Te Destinat Ævo, etc: Dine Fortienester ere bestemte at bevares for Eftertiden.* Og derunder: *Modo Fas Sit Fingere Numen, etc:* Om det ellers er billigt at gjøre sig en Guddom. Man saae og Maler-Konsten, som var i Arbeide med at skildre Dronningens Portrait. Hvorover var dette Lemma: *Arte Est Formosior Omni, etc: Hendes Deilighed overstiger al Konst.* Neden under Skilderiet stod disse Ord: *Sed Virtute Dea Non Effingenda Colore, etc:* Men i Henseende til Dyden er Hun en Gudinde, som ey kand skildres.

c. Det **Thotthiske, men nu Reedtziske Pallads**, beliggende paa Hiørnet af Kongens Nye Torv og Dronningens Breedgade, er opbyggt af Hs. Høye Excell. Græv Christian Güldenlöwe og har derefter tilhørt Græve af Danneschiold-Samsøe, men siden kjøbt af Græve og Stats-Minister Otto Thoth, som gav det en ypperlig Andseelse baade udvendig og indvendig, og lod over Frontispicen sætte det Thotthiske Vaaben. Bygningen er prydet paa den ene Side med Korinthiske og paa den anden Side med Doriske Piliasterer. I Bag-Gaarden ved Haugen lod Græv Thoth opsætte en stor Bygning, hvori blev giæmt det fortræffelige, store **Thottiske Bibliothek**, som var eet af de talrigeste og beste Bibliotheker baade formedelst sin Størrelse og Kostbarhed samt Forraad paa rare Bøgers adskillige Editioner, saa og i

Henseende til gamle, rare, trykte Bøger og Manuscripter. Boghallen her var anseelig. Den trykte Catalogus over dette Thottiske Bibliothek, da det ved Auction efter Græv Thotts Død blev bortsolgt, udviiser dets anseelige Størrelse. Hos Bibliotheket var et riigt og kostbart Mynt-Kabinet. I samme Bygnings øverste eller tredie Etage var et antiquarisk Rustkammer, som fremviiste den største Mængde af de ældre Tidens Skydegevær og Krigsvaaben, saa og mange andre Antiquiteter, som henhøre til den hedenske Gudstieneste i fordum Tid. Endvidere et Naturalie-Kammer, som fremviiste en stor Forraad af Dyr, Coqviller, Coraller, Mineralier, Fossilier af de rareste Stykker, matematiske og physiske Instrumenter. Paa Taget af denne Bibliotheks-Bygning er en Altan saa høyt i Veiret andlagt med saa frie en Udsigt til alle Sider, at den kand gjøre Tieneste for et Observatorium Astronomicum. Græv Otto Thott døde i Septembr. Aar 1785, og efter hands Død tilfaldt dette Hotel Hr. Kammer-Herre Reedtz som Universal-Arving, som nu fører Navn af Reedtz Thott.

§. 6.

Nyehavn er en anseelig, lang Skibs-Havn, som er gravet og andlagt i Kong Christian den Femtes Tid. Den blev begyndt at graves den 6. Septembr. Aar 1671 og holder 720 Alen i sin Længde med en anseelig og proportioneret Bredhed. Den gaaer fra Kongens Nye Torv ud til Strømmen eller den store Havn, og er forsynet med Bulværk ved Siderne. Man seer her i Nyehavn altid om Sommeren ved begge Siderne en stor Mængde store og smaa Skibe liggende langs med Bulværket, hvilke udlosse og udsælge deres indehavende Ladninger og Vahre af alle Slags Brændeved, Bøg, Elle, Fyrr og Biirk, Muur- og Tagsteen, Garver-Bark, Bræder og Tømmerlast, Jern, Hiultømmer, Jydsk Meel, Femersk Hvede og Byg, Siællandsk Frugt, etc. til Stadens Indbyggere. Havnefogeden, hos hvem enhver Skipper anmelder sig, førend han haler ind i Havnen, anviiser enhver det Stæd, hvor han

med sit Fahrtoy skal ligge. Man kand om Sommeren ofte tælle 400 og flere Skiberomme at ligge her paa engang ved begge Sider af Havnen at sælge. Langs med Bulværket staaer justerede Favne-Maal til Brændeved, som isættes af visse dertil af Magistraten beskikkede Favnsættere.

Ved begge Sider af Nyhavn ere Stadens Huuse andlagte. Den nordre Side kaldes Byens Side eller Soel-Siden, hvis Huuse og Gaarde ligge i en snorræt Linie med Gothersgaden. Den sydlige Side kaldes Slots-Siden eller den mørke Side, hvis Huse tilforn vare meget smaa Bygninger i lige Linie med Charlottenborg-Slot, alle ligeens af een eneste Etage uden Kiælder med en liden Qvist, og vare bygte til Dronning Charlottæ Amaliæ Hof-Betienteres frie Værelser, hvor ogsaa Printzesse Sophiæ Hedevigs Hof-Betientere og deres Enker paa Livs-Tid havde frie Boliger. Men siden efter deres Død bleve disse Huuse ved offentlig Auction i Rente-Kammeret bortlejede paa visse Aar til Byens Indvaanere, som holdt borgerlig Næring. Eftersom Gaden her paa Slots-Siden var i al den Tid, da disse smaa Huse vare ved Magt, overmaade smal til idelig Kiørsel med Brænde, saa at to Vogne neppe kunde komme hinanden forbi, saa blev alle disse af Ælde forfaldne smaa Huse i Kong Christian den Syvendes Tid ved Auction bortsolgte til Nedbrydelse og i deres Stæd af Kiøberne opbygte store og anseelige Gaarde, til hvilke blev given Gaardsrum af den bag ved dem liggende Slots-Hauge. Disse nye opbygte, anseelige Gaarde og Huse bleve andlagte nogle Alen længere ind ad i en snorræt Linie, paa det at Gaden kunde blive tilstrækkelig breed til Kiørsel for Brændevogne og andre.

Ved Enden af disse Gaarde paa Slots-Siden ligger **Den Kongelige Mynt**, hvor den Kongelige Myntmester boer, som forestaaer Myndt-Væsenet, tillige med Myndt-Wardein, saa og en Medailleur og Stempelskiærer. Allernederst forbi Mynten seer man en meget lang Brandmuur, som adskiller Gammel-Holm fra Byen paa denne Side.

Hele Bulværket paa Slots-Siden tilhører Kongen, og af Havne-Commissionen paa visse Aar bortforpagtes mod en vis aarlig Afgift af den høystbydende, som igien oppebærer Bolværkspenge af hver Skipper, der har lagt med sit Skib sammestæds at sælge sin Ladning. Men paa Byens Side har hver Huus-Ejer sit Bolværk for sin Grund at holde i Stand og oppebære Bolværkspenge af.

Den nederste Ende af Nyehavn paa Byens Side kaldes **Hovedet**, som er en indhegnet Plads med et Slæbestæd, hvorfra man daglig til Baads ved visse beskikkede Færgemænd kand blive sat over Strømmen til de paa Christianshavn beliggende Skibbygger-Værfter, for at spare den lange Omvey til Fods, eller og nogen vil om Bord paa et eller andet Skib, som ligger her paa Strømmen fortøyet ved Pælene.

§. 7.

Den Herre Zebaoths Kirke, eller Guarnisons-Kirke, saaledes kaldet, fordi den er bygt til Gudstienestens Holdelse for Stadens garnisonerende Regimenter. Og eftersom der findes mange Tydske Soldatere i de gevorbene eller hværvede Regimenter, saa holdes her skifteviis Gudstieneste paa Dansk og Tydsk Sprog. Førend denne ordentlige Kirke blev bygt, saa blev Gudstienesten for Stadens Garnison i nogle Aar holden først i Holmens Kirke, men siden paa Giethuset. Aar 1704 lod Kong Friderich den Fierde bygge en ordentlig og ziirlig Kirke for Stadens militaire Besætning, hvilken Kirke, da den i Kongens høye Nærværelse blev den 24. May Aar 1706 høytideligen indvie[t] af den Siællandske Biskop, Doct. Hendrich Bornemann, blev kalden Den Herre Zebaoths Kirke. Til denne Kirkes Bygning bleve anvendte de fleeste Stene og Materialer, som vare overblevne fra det ved en ulykkelig Ildebrand Aar 1689 ødelagte og afbrændte Amalienborg-Slot. Kirken er bygt som en Kors-Kirke. Udvendig er den ey saa anseelig som de andre Stadens Kirker, da dens Taarn er allene prydet med en liden Coupel eller Italiensk Tag. Indvendig er

Kirken baade meget lyys formedelst 9 á 10 Alens høye Kirke-Vinduer, saa og rummelig ved Hielp af sine dobbelte Gallerier til at tage imod en talriig Garnison, som alle hellige Dage ved Commando af den saa kaldte Kirke-Parades Mandskab bringes til Kirken, hvor hver Regiment har sin anviiste Plads i Kirken at sidde paa under Gudstienestens Holdelse. De Herrer Officerer have ogsaa deres visse indelukte Stole. Endskiønt denne Kirke ikke er en Sogne-Kirke, saa besøges den dog af en anseelig Deel Stands- og borgerlige Personer, som have lejet sig Stolestader her i Kirken.

Paa Kirkens forrige Prædikestoel, hvilken tilforn havde staaet i Amalienborg Slots-Kirke, stode Kong Friderich den Tredies og hands Dronnings Sophiæ Amaliæ Navne. Til samme Prædikestoel var Opgangen fra Kirkegulvet i Choret. Men Aar 1772 blev denne Prædikestoel borttaget, eftersom man holdt for, at den burde staae noget høyere op i Vejret, paa det at Prædikkanterens Røst kunde udbrede sig bædre over hele Kirken. Medens Prædikkestolen var nedbrudt, blev Prædikken af Præsterne holden i Chors-Døren. Den nye Prædikkestoel, som er større, rummeligere og af moderne Architectur, blev sat omtrent tre Qvarteer høyere op i Veiret, og en anden Opgang dertil andlagt igiennem det første Pulpitur. Bemælte nyebygte Prædikkestoel blev af Kirkens da værende Danske Sogne-Præst Hr. Christian Michael Priebst indviet første Søndag i Advent Aar 1772, da den første Prædiken blev holden paa samme nye Prædikkestoel. Udi samme Aar blev Kirken indvendig meget smukt nye opmahlet perlefarvet og ved dens tre Hoved-Indgange forsynet med afdeelte Indretninger, som forekomme den forhen værende stærke Vindfang og Træk.

Choret er adskildt fra Kirken med et lav Tralværk, som er ziret med dreyede Messing-Pillere. Øverst i Choret paa hver Side af Altaret er et afdeelt og indelukt Kammer til Præsternes Skriftestoel.

Altaret er meget kostbar, prægtigt og anseeligt, forfærdiget af

sort og hviid Norsk Marmor, og indrættet efter den moderne Bygningsmaade, samt ziret med en overmaade smuk Altar-Tavle. Det er bekostet for 4000 Rdr., som bleve forærede til Kirken af Commerce-Raad Hans Benzon, Herre til Sundgaardsholm i Jylland, hvis Liig er indsat i de Benzonsers Begravelse her i Kirken bag Altaret.

Vasa Sagra ved Altaret og Ornamenta ere: To Sølv-Lysetager, vog Stykket 376 Lod. Dernæst en Sølv-Kalk med Oblat-Æske og Patell, indvendig forgyldt, vog 96 Lod. En sølv-forgyldt Kalk med Oblat-Æske og Patell, vog 42 Lod. Paa denne Kalk staaer neden under den disse Ord: *Zur Copenhagenschen Garnison 1689*. En fiirkanted Sølv-Daase til Oblater, vog 49 Lod. En stor Sølv-Kande til Altar-Viin, vog 121 Lod. Paa Laaget staaer: *Clarius. Est. Nornen. Dantis. Sed. Scripta. Revolvent. Quarentes. Si. Non. Æthera. Nosse. Sat. Est. An= P. Tommerup*. En sølv-forgyldt Kande, vog 88 Lod til Altar-Viin, given af Commerce-Raad Hans Benzon. Paa Laaget sees en stor Medaille indfattet, paa hvis ene Side sees Kong Christian den Fierdes Brystbillede i en oval Ramme med Omskrift: *Regna Firmat Pietas*. Oven over Rammen sees en lukt Krone, og neden til ved Rammen sees en Elephant hængende. Rundt omkring Brystbilledet sees 14 Provinzers Vaaben. Paa den anden Side af samme Medaille staaer Kong Christian den Fierde til Hest med Konge-Titel: *Christianus IIII. D. G. Rex Dan. & Norv. Vand. Gothorumque Rex*. I Midten af denne Sølv-Kande ere 8 Skildter. Paa de to første Skildter staaer intet at læse. Paa det tredie sees et adeligt Vaaben. Paa det fierde sees et Vaaben med Overskrift: *M. Søren Hansøn B*. Paa det femte et Vaaben med disse Ord: *Lisebeth Axels D*. Paa det siette et Vaaben. Paa det syvende og ottende læses følgende Danske Inscription: *Denne Kande, som trey Leed har været hos de Benzoner, er af Commerce-Raad Hans Benzon den 17. April 1714, da hands salige Frue Elisabeth Lassen døde, foræred til Den Herre Zebaoths Altar under Guds Straf, om den forvendes til anden Brug*.

Kirkens Døbe-Funt er meget ziirlig forfærdiget af sort Marmor og er foræret til Kirken af Kong Christian den Siette, da det gamle Kongelige Residenz-Slot blev nedrevet, i hvis Slots-Kirke den har staaet. Til Døbe-Funten høre disse to Vasa Sacra, nemlig en stor Sølv-Døbe-Kande til at have Vand i, vog 120 Lod, saa og et Sølv-Døbe-Fad, vog 110 Lod. Paa Randen af samme Fad staaer: Christian v. Lente 1706 og det Lentiske Vaaben. Bag ved Daaben er opsat et stort Skilderie, forestillende Kristi Daab, hvilket da værende Kirkeværger, Stads-Major Abraham Christian Willars, siden Commendant i Trondhiem, lod ordinere og opsætte Aar 1739, da Daabens Indelukke blev indrættet paa dette Stæd; thi forhen stod Døbe-Funten midt i Kirken lige ud for Prædikkestolen.

Orgelværket er stort og ziirligt, gandske nyt ombyggt i Kong Christian den Siettes Tid, har en behagelig Klang og af alle Kiændere holdes i høy Agt. Guds-Tienesten er altid her begyndt Klokken 9; men Froe-Prædikken holdes her ikke. Den Danske og Tydske Meenighed alternerer med hinanden. Naar der holdes Dansk Høymæsse, da er der Tydsk Aftensang. Og naar der er Tydsk Høymæsse, da holdes der Dansk Aftensang. Ugentlig holdes her baade Onsdags-Prædiken og Fredags-Prædiken som Communion-Dage, da den ene Onsdag holdes Dansk Prædiken og den anden Onsdag Dansk Catechisation. Og om Fredagen holdes Tydsk Prædiken den ene og Tydsk Catechisation den anden Fredag.

Udi Kirken ere sex Lysekroner, af hvilke den ene er given af Vagtmester-Lieutenant Henrigh Portums Enke-Fruer Maria Elisabeth Böchnerin Aar 1719. Een Lysekrone er given af Kiøbmand og Lieutenant ved Borgerskabet Anders Andersen Reilf Aar 1713. Een er given af Kirkens Danske Sogne-Præst Hr. Knud Tommerup. Men de andre Lysekroner er uden Inscription. Desuden fire Lyse-Arme, givne af Anne Marie Sal. Boyes Aar 1718, af Anders Thambsen og Margrethe Christine Peders-Daatter Aar 1735. Efter Stadens

store Ildebrand i October 1728 holdt Trinitatis Meenighed deres Gudstieneste her i Garnisons Kirken indtil Octobr. Maaned 1731, da deres egen Sogne-Kirke var igien opbygt. Men samme Meenigheds Skriftemaal, Barnedaab og Brudevielse bleve forrettede i Regenz-Kirken.

Udi Garnisons-Kirken er allene det Epitaphium over Krigs-Fiscal David Krolov, som Aar 1733 den 28. Septembr. gav til Guarnisons-Skolen et Tusinde Rigsdaler i Kroner. Paa en sort Steen-Tavle indsat i Muren læses denne Inscription med forgyldte Bogstaver: *Hier ruhet in Gott Hr. David Krolow, Konigl. Bestalter Kriegs-Fiscal im Reich Dennemarck, der Ao. 1646 in Hamburg geböhren, aber Anno 1733 im 88sten Jahre seines Alters alhie gestorben. Er hat die Gua[r]nisons-Schulen milde begabet. 1. Samuels XXV. V. 29. Wen sich ein Mensch erheben wird, dich zu verfolgen, und nach deiner Seelen stehet, so wird die Seele meines Herrn eingebunden seyn im Bündlein der Lebendigen bey dem Herrn deinem Gott; aber die Seele deiner Feinde werden geschleudert werden mit der Schleuder.*

Under Choret er et aabet Begravelse, hvorudi ere nedsatte adskillige høye Officerers Liig, saa og Stadens Commendantere, von Scholten, Felt-Marchall Michel Numsen etc, General-Major Johann Christoph von Reventlau etc. Paa den sorte Marmor-Kiste, hvori hviler Commerce-Raad Hans Benzon, læses følgende Inscription, indhuggen i hviid Marmor: *Her under hviler den Velædle og Velbiurdige Herre, Herr Hans Benzon til Songaardsholm, Juellund, Westergaard og Kielderup, fød udi Randers Anno 1657 den 4. October, kommen af Bentzønner paa Fæderne Side og de Nielsønner paa Mødrene Side. Hvo Hands Fader og Moder var, udviiser den til den Herre Zebaoths Kirkes Altar perpetuerede forgyldte Kande med Deres Navne og Vaabener paa. Kom udi Hs. Kongl. Maysts. Sal. og Høyloflig Ihukommelse Kong Christian den Femtes Tieneste Anno 1681, og ved Bestalling blev Renteskriver Anno 1683 den 10. Novembr. og*

Commerce-Raad Anno 1698 den 4. Juny. Døde Aar 1715 den 12. Marty efter mange ustandne Møysommeligheder og Gienvordigheder, som han alt fordrev med Arbey[d]somhed og Bygninger.

*Hütte Dich vor der That,
Der Lügen findt wohl Rath.
Tandem Bona Causa Triumphat.*

Ved Siden af denne Marmor-Kiste staaer hands Frues Elisabeth Lassens sorte Marmor-Kiste. Hun var en Daatter af Th. Lassen til Ryslet, Assessor etc.

Hoved-Indgang til Kirken er under Taarnet. Samme Portal er oven over Gesimsen ziiret med Kong Friderich den Fierdes Navn en Chiffre med Krone over. Taarnet har, som forhen er mældt, ikkun en liden Coupel eller Italiensk Hat. I Taarnet hænger 3 Klokker, støbte af Holtzmann Aar 1725, 1747, 1756.

Ved den Herre Zebaoths Kirke ere tvende Sogne-Præster og tvende Capellaner, nemlig en Dansk Sogne-Præst for den Danske Guarnisons Meenighed, og en Tydsk Sogne-Præst for den Tydske Guarnisons Meenighed. Sogne-Præsterne kaldes og beskikkes af Kongen; men Capellanerne (hvilke ansees som personelle) blive efter Sogne-Præstens Forslag og Proposition meddeelt Kongelig Vocation og efter fem Aars Tieneste gemeenlig promoverede af Kongen. Capellanerne prædikke Aftensang, og tillige alternere de med at prædikke Høymæsse-Prædikken i Stokhuus-Kirken. Sogne-Præsterne have hver for sig smukke Præste-Residenzer til frie Beboelse. Den Danske Sogne-Præstes Residenz er No. [206] i Bredgaden eller Norges-Gade. Og den Tydske Sogne-Præstes Residenz er No. 158 i samme Gade. Men Capellanerne faae af Kirken en vis Huuseleje. Kirke-Betienterne ere: En Organist, een Cantor, som forestaaer Sangen ved begge Meenigheder, og er tillige Klokker, hvis frie Bolig er No. 150 i nysommældte Gade, saa og een Graver. Disse tre Betientere beskikkes af Commendanten som Kirkens Patron.

Ved den Herre Zebaoths Kirke have været følgende Sogne-Præster :

I. Ved den Danske Guarnisons-Meenighed:

1. Hr. **Bent Pedersen Top**, kalden til Dansk Garnisons-Præst den 9. Septbr. 1682 og prædikede for Stadens Garnison paa Giethuset.

2. Hr. **Knud Tommerup**, kalden til Garnisons-Præst den 10. May Aar 1690. Udi hands Embeds-Tid blev den Herre Zebaoths Kirke opbyggt og indviet, saa at han var den første Sogne-Præst ved Kirken indtil Aar 1726, da han blev Sogne-Præst ved Hellig Geistes Kirke, hvor han døde Aar 1730.

3. Mag. **Peder Hunderup**, blev Aar 1714 Præpositus Communitatis & Collegii Regii. Aar 1720 blev han Capellan ved Trinitatis Kirke. Aar 1726 den 2. Septbr, blev han kaldet til Sogne-Præst ved den Herre Zebaoths Kirke og Aar 1728 kalden til Sogne-Præst ved St. Nicolai Kirke, hvor han døde Aar 1733.

4. Mag. **Hans Buck**, fød Aar 1699, blev Sogne-Præst til Aarslev Meenighed i Aarhus Stift Aar 1724. Derfra blev han Aar 1726 forflyttet til at være Stifts-Propst og Sogne-Præst til Vor Frue Kirke i Aarhus. Aar 1728 den 12. Novembr. blev han Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn. Derfra kalden Aar 1729 til Dom-Propst og Sogne-Præst i Roskilde, hvor han døde Aar 1751.

5. Mag. **Balthasar Seckmann**, blev Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken den 3. Octobr. Aar 1729, men Aar 1738 kalden til Stifts-Propst og Sogne-Præst ved Budolphi Kirke i Aalborg.

6. Hr. **Poul Matthias Bildsøe**, var først Rector i Svendborg latinske Skole, derefter kalden til Sogne-Præst for Torkildstrup Meenighed paa Falster. Derfra Aar 1738 den 9. May til Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn; blev Doctor Theologiæ Aar 1752. Derfra Aar 1754 til Sogne-Præst ved Hellig Geistes Kirke. (See mere om ham i Første Tome Første Bogs Fierde Kapitel pag. 365).

7. Mag. **Søren Lemvig**, blev Aar 1738 Sogne-Præst til Gladsaxe Meenighed i Siælland. Derfra kalden Aar 1754 den 11. May til Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn, hvor han døde Aar 1760 den 26. Augusty.

8. Hr. **Christian Michael Priebst**, blev Aar 1757 Garnisons-Præst udi Citadellet Friderichshavn. Aar 1760 den 10. Octobr, kalden til Dansk Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn, hvor han døde den 20. April Aar 1774.

9. Professor **Hermann Treschow**, fød 11. Decemb. 1739 paa Waage i Guldbrandsdalen i Norge. Aar 1759 blev han Alumnus paa Borkens Collegium.

Derefter reiste han udenlands i Tydskland, Frankerige og Engelland. Efter sin Hiemkomst blev han Professor Theologiæ Ordinarius ved Universitætet i Kiøbenhavn Aar 1773. Efter eet Aars Forløb blev han Aar 1774 den 11. May kalden til at være Sogne-Præst ved den Danske Garnisons Meenighed i Kiøbenhavn.

II. Ved den Tydske Guarnisons-Meenighed:

1. Hr. **Johannes Viccius**, kalden til Tydsk Garnisons-Præst den 20. Decembr. Aar 1681 og prædikkede for Stadens tydske Garnison paa Giethuset.

2. Hr. *Jacob Bremer*, kalden til Tydsk Garnisons-Præst den 22. Septbr. Aar 1688.

3. Hr. **Elias Jacobi**, kalden den 11. Decembr. 1695. I hands Embeds-Tid blev den Herre Zebaoths Kirke bygt og indviet, og var han da den første Sogne-Præst ved samme Kirkes Tydske Meenighed.

4. Hr. **Adam Henrich Hartmann**, kalden den 5. Septbr. Aar 1710 til Sogne-Præst ved den Herre Zebaoths Kirke.

5. Hr. **Nicolai Henrich Witmack**, kalden til Tydsk Felt-Præst ved Armeen i Norge; blev derefter kalden til Præst i Rendsborg. Derfra kalden Aar 1720 den 5. Septbr. til Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn. Aar 1725 blev han anden Tydsk Hof-Prædikant, i hvilket Embede han døde Aar 1731. (See om ham i Zwergs Siællandske Clerisie).

6. Hr. **Andreas Ludvig Königsmann**, blev Aar 1709 Professor Philosophiæ Extraord, ved Universitætet i Kiel. Aar 1713 blev han Professor ved Gymnasium i Osnabrüg. Aar 1716 kalden til Pastor til Hagen i Dünwalde. Aar 1725 den 1. Octobr, til Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken i Kiøbenhavn, i hvilket Embede han døde den 4. July Aar 1728.

7. Hr. **Albert Gabriel Grothausen**, var først tydsk Capellan ved den Herre Zebaoths Kirke; men Aar 1728 den 12. Novembr. blev han Sogne-Præst ved samme Kirke, i hvilket Embede han døde Aar 1741 den 29. Juny.

8. Hr. **Adam Ludvig Giese**, fød 12. May Aar 1704, var først Præst i Werningerode; blev derfra kalden Aar 1735 til at være Hof-Prædikant hos Fyrstinden af Ost-Friesland, som boede i Kiøbenhavn. Aar 1741 den 1. Octobr, blev han Sogne-Præst ved Garnisons-Kirken, hvor han døde Aar 1762 den 26. January i sit Alders 58. Aar.

9. Hr. **Gottlieb Seeboth**, fød 7. Decemb. 1707 i Magdeborg, studerede i Halle, kom derefter til Klosterbergen ved Magdeborg og blev Conventual

sammestæds; siden kom han til Wernigerode og derefter som Inspector til Waysenhuset i Staden Minden i Westphalen. Aar 1742 blev han kaldet til Tydsk Capellan ved Garnisons-Kirkens Tydske Meenighed i Kiøbenhavn. Derfra blev han Aar 1748 kalden til Pastor eller Sogne-Præst ved St. Michaëlis Kirke i Slesvig. Og Aar 1762 den 30. July til Sogne-Præst ved Den Herre Zebaoths Tydske Meenighed i Kiøbenhavn, i hvilket Embede han døde den 14. Decembr. 1771.

10. Hr. **Johan Hieronymus Ghemnitz**, fød Aar 1730 den 10. Octobr, i Magdeborg (hvor hans Fader var Præst den Tid, men blev siden kalden til Inspector og Sogne-Præst i Neu-Ruppin), i hvis Stads-Skole og siden i en modnere Alder i Klosterbergen han er opdragen i boglige Konster, indtil han ved Universitetet i Halle studerede i 4 Aar. Derfra blev han kalden ind til Danmark for at være Page-Hofmester ved Enke-Fyrstindens af Ost-Friesland Hof. Efter 3 Aars Forløb blev han Cabinets-Prædikant ved samme Hof i halvandet Aar. Aar 1757 blev han udnævnt at være Legations-Præst i Wien, hvor han har oprettet en Evangelisk-Luthersk Skole. Efter 11 Aars Forløb blev han kaldet herfra til Compastor ved Christ-Kirken i Staden Rendsborg. Neppe havde han opholdt sig i Rendsborg 5 Maaneder, saa blev han kaldet til at være Slots- og Garnisons-Præst i Helsingør. I dette Embede forblev han i 3 Aar, da han den 17. February 1772 blev kalden til at være Sogne-Præst ved den Herre Zebaoths Tydske Meenighed i Kiøbenhavn. Hans udgivne Skrifter anføres i Worms lærde Lexicon Tom. I. pag. 214. Desuden har han udgivet Fortsetzung des vom D. Martini angefangenen Systematischen Conchylien-Cabinets IV. V. VI. VII. VIII. Band; hvilket Skrift af ham continueres til X. Bind, førend det bringes til Ende. Han er optagen til Medlem i det kristelige, naturforskende Academie i Wien, ligeledes til Medlem i de lærde Sælskaber i Kiøbenhavn, Trondhiem, Berlin og Dantzic.

Den Herre Zebaoths Kirke har fire frie Skoler, nemlig:

1. **Kirkens Chor-Skole**, hvis Disciple, klædte i røde Klæder med sorte Opplage, assistere i Kirken ved Gudstienestens Holdelse med Sangen for begge Meenigheder under Cantors Anførsel, samt ved Brudevielser og Liigbegiængelse at synge, men ved den ugentlige Bøns Holdelse i Kirken under deres Skolemesters Anførsel. Skolemesteren underviser disse Børn, som altid skal være 14 Danske og 14 Tydske Soldater-Børn, i deres Kristendom, Regning og Skrivning; han har aarlig 172 Rdr. Løn af Kirken og frie Huus.

2. Dernæst har Kirken endnu **tre Frieskoler** for Soldater-Børn af begge Kiøn. Af disse er den ene Skole paa Christianshavn i Overgaden for Artillerie-Corpset. Disse 3 Skoleholdere nyde hver for sig 112 Rdr. aarlig Løn, frie Huus og Ildebrand.

§.8.

Den i Bygning staaende **Friderichs-Kirke**, beliggende paa Hiørnet af Norges-Gade og Academie-Gaden. Samme er bestemt i Fremtiden at være en Sogne-Kirke for Nye Frideriksstads og omliggende Egns Beboere. Grundstenen til denne Friderichs-Kirke blev lagt af Kong Friderik den Femte den 30. Octobr. Aar 1749, da Jubelfæsten blev holden til en taknemlig Erindring om den høyloflige Oldenburgske Konge-Stammes Bestandighed paa Danmarks og Norges Throne. Indvielses-Talen blev ved Grundstenens Nedlæggelse holden af den Siællandske Biskop Mag. Peder Hersleb over de Ord 1. Mose Bogs XXVIII. 22: *Den Steen skal være et Guds Huus*. I Grundstenen blev nedlagt en Medaille med følgende Inscription: *In Memoriam Servatæ Per Tria Secula Regiæ Domus Oldenburgicæ Grato in Deum Animo Fridericus Quintus Rex Dan. Norv. Hujus Templi Primum Posuit Lapidem Die XXX Octobris MDCCXLIX*. Denne Friderichs-Kirke, naar den opnaaer sin Fuldkommenhed, finder næppe sin Lige uden for Italien i Henseende til sin udvortes Pragt, da den bygges af lutter Norsk Marmor. Kirkebygningens Modell, gjort af Træ ved Konst-Snedker Lehmann, forvares i et Gemak paa Christiansborgs Slot, og sees Aftegningen deraf, stukken i Kobber i Pontoppidans Atlas Tom. II. Hr. Justitz-Raad Wiedewelt, Professor ved Maler-, Billedhugger- og Bygnings-Academiet paa Charlottenborg, fik Aar 1760 Befaling af Kong Friderich V at componere Sujetterne til Billedhugger-Arbeidet til denne da under Arbeide værende nye Friderichs-Kirke. I Kraft af samme Kongelige Befaling har han modelleret saavel uden som inden i paa det til bemælte Friderichs-Kirke

giorte Modelle, som nu findes hensat paa det Kongelige Residence-Slot Christiansborg i et Gemak ved Slots-Kirken.

Dette intenderede Billedhugger-Arbejde bestaaer af efterfølgende Statuer, Figurer og Bas-Reliefer, nemlig af:

A. Uden paa Kirken:

I. Oven paa den store Orden 24 Figurer, nemlig: De fire store Propheter og fire Evangelister, samt følgende 16 allegoriske Forestillinger: 1. Troen. 2. Theologien. 3. Guds Rætfærdighed. 4. Lovkyndighed. 5. Godheden. 6. Den Geistlige Rætt. 7. Fortrolighed til Gud. 8. Haabet. 9. Det Godes og Ondes Adskillelse. 10. Kundskaben. 11. Eenigheden. 12. Samvittigheden. 13. Den kristelige Kiærlighed. 14. Moses. 15. Aaron. 16. Kong David.

II. Oven paa den anden Orden rundt omkring Domen 24 Figurer, hvilke bestaae af de tolv mindre Propheter og tolv Apostler.

III. Udi Hulingen af Portalernes to Gavle to Bas-Reliefer med bibelske Historier, nemlig: 1. Moses sammenkalder Israels Børn og kundgiør Loven for dem, 2. Mose Bogs XXXV. Kap. 2. Kristi Opstandelse, Matth. XXVIII.

IV. Udi de tildækkede Gange 4 Bas-Reliefer over de fiirkantede Dørre ligesaa med bibelske Historier, som ere: 1. Kristi Fødsel, Luc. II. 2. De tre Viises Ofring af Østerland, Matth. II, 11. 3. Josephs Flugt til Ægypten, Matth. II, 14. 4. Kristi Daab, Matth. III.

B. Inden i Kirken:

I. I Pillernes Nicher, nemlig i lige Linie med begge Ordener sexten Figurer, som antyde efterstaaende Dyder: 1. Andagten. 2. Den kristelige Tapperhed. 3. Uskyldigheden. 4. Lydigheden. 5. Gudsfrygtigheden. 6. Kydskheden. 7. Trofastheden. 8. Kiærligheden til Næsten. 9. Medlidenheden. 10. Sagtmodigheden. 11. Forsigtigheden.

12. Bestandigheden. 13. Betænksomheden. 14. Livsaligheden eller Omgængeligheden. 15. Taknemligheden. 16. Erkiændtligheden.

II. Imellem den mindre Ordens Mellem-Buer i ovale Rundinger tolv Bas-Relief med allegoriske Forestillinger. 1. Guds Ord eller sammes Forkyndelse. 2. til 9. inclusive: De otte Saligheder, Matth. V. 10. Den ævige Lyksalighed, 11. Guds Naade. 12. Guds Kiærlighed.

III. Nok imellem den anden Ordens Mellem-Buer paa de der værende Panacher tolv Bas-Reliefer med bibelske Historier: 1. Kristus og den Samaritanske Qvinde, Joh. IV, 7. 2. Den Kongelige Mands Søns Helbredelse, Joh. IV, 47. 3. Kristus helbreder den 38-aarige Syge, Joh. V. 4. Kristus opvækker Enkens Søn af Nain, Luc. VII, II. 5. Maria Magdalena aftoer Kristi Fødder, Luc. VII, 36. 6. Kristi Forklaring paa Thabors Bierg, Matth. XVII. 7. Kristus gaaer paa Havet, Matth. XIV. 8. Kristus hjælper den Cananæiske Qvinde, Matth. XV, 22. 9. Kristus helbreder de tie Spedalske, Luc. XVII, II. 10. Kristus helbreder en blind Mand, Luc. XVIII, 35. 11. Lazari Opvækkelse af Graven, Joh. XI. 12. Kristi Indtog i Jerusalem, Matth. XXI.

IV. Et Cartel til Det Kongelige Vaaben med tvende Genier over den Kongelige Stoel i Kirken.

Nu har det vel efter Kongelig Befaling in Augusty Aar 1771 standset med Arbeydets Fortsættelse ved denne prægtige Marmors- og under Bygning staaende Friderichs-Kirke i Frideriksstaden, da de der staaende Jern- og Træ-Machiner bleve nedrevne. Men da ey noget er bekiendt, at det dermed gandske skal være ophævet, eftersom det ikkun paa nogen Tid er udsat. Saa har man her villet tilføye ovenanførte intenderede Billedhugger-Arbeyde af Statuer, Figurer og Bas-Reliefer, paa det at Pro-Cantzler Pontoppidans Anførsel i Atlas Daniæ Tom. II. pag. 195. kand vorde suppleret ved denne authentique Recension om Decorationerne, som af Hr. Justice-Raad og Professor Wiedewelt er meddeelt her at indføres. Paa al den Grund

og Strækning, som er bestemt til nye Friderichs-Kirke, var tilforn andlagt en meget ziirlig og prægtig Lyst-Hauge, som tilhørte Hendes Kongelige Høyhed, Printzesse Charlotta Amalia.

§. 9.

Det Kongelige Søe-Cadet-Academie er en stor og regulair, grundmuret Bygning af et vitløftig Begreb og staaer paa alle Sider frie, beliggende paa Hiørnet af Norges-Gade og Cadetgaden. Dets vestlige Kant mod Kadetgaden, hvor Hovedportalet er med Indkiørselen, er 130 Alen og paa den søndre Side mod Norges-Gade 99 Alen. Denne Bygning lod Kong Friderich den Fierde Aar 1701 opføre efter dengang værende General-Bygmester, Geheime-Raad og Ober-Hof-Marskalk von Platens [Plan] og under hands Opsyn, og blev indrættet til et Operahuus, til hvilken Brug det i nogle Aar blev anvendt. Men Aar 1720 lod Kong Friderich IV forandre dette Huses indvendige Indretning og lod det aptere til Land-Cadetternes Compagnies Beboelse og Beqvemmelighed. Hvorpaa Land-Cadetternes Compagnie blev forflyttet fra Nye Torv, hvor deres Krigs-Skole havde været paa det Stæd, hvor nu Waysenhuset er (See Første Tome I Bogs 11. Kap. pag. 96), til dette forrige Opera-Huus. Faa Aar derefter blev Søe-Cadet-Compagniet, som var oprættet Aar 1701 den 7. May, og for dem var et Søe-Academie paa Gammelholm den 17. Juny samme Aar indrettet, indlagt den 25. April Aar 1728 i bemælte forrige Opera-Huus, hvorpaa det nu blev kaldet Cadet-Academiet, efterat Kongen havde ladet de tvende Corps af Søe- og Land-Cadetter her i eet Huus inquare. Ethvert af disse tvende Cadet-Compagnier var fra hinanden adskildt. Og for at forekomme al Uorden, havde hvert Cadet-Compagnie sine Værelser og Exercice-Sahle for sig selv. Ligeledes havde ethvert Cadet-Compagnie sin Chef for sig, samt Ober-og Under-Officerer, saa og sine egne Informatores i alle Sciencer. Aftegningen paa dette Cadet-Academies Bygning paa den Tid sees

i Thuras Hafn. Hod. Tab. LXIII. Architecturen er anordnet efter Dorisk Art, da Murene ere ziirede med Doriske Pilastrer. Fordi denne Bygning Aar 1765 behøvede en Hoved-Reparation baade indvendig og udvendig, saa bleve begge Cadet-Compagnierne andensteds indquarterede. Efter Reparationens Fuldfærdigelse beholdt Søm-Cadet-Compagniet denne smukke Bygning for sig allene til et Søm-Cadet-Academie, da derimod Land-Cadet-Compagniet fik Aar 1768 eet af de fire Palladser paa Frideriksstads Torv til deres Cadet-Academie for dem selv. Aar 1769 flyttede Søm-Cadetterne ind igien med deres Chef og Officerer til at logere paa dette deres Søm-Academie. De virkelige Søm-Cadetter nyde her paa deres Academie frie Logement med Ild og Lys, maanedlig 4 Rdr. til Kostpenge og en Uniform-Mondering. De virkelige Søm-Cadetter ere 50, af hvilke de tolv ældste nyde hver 100 Rdrs. Gage aarlig og de øvrige 38 nyde 52 Rdrs. Gage. De Volontaires ere 110 i Tallet. De nyde samtlig frie Underviisning paa Kongelig Bekostning af de beste Mestere i alle de Videnskaber, som ere fornødne til at danne en brav og dygtig Officeer til Kongens Tieneste. Deres Informatores ere i Navigationen, i Artilleriet, i Historie og Geographie, i Kristendommen, i Tegningen. Desuden have de to Franske Sprog-mestere, en Engelsk Sprog-mester, en Fægtemester, en Dandsemester. De have en Chef over sig, som boer paa Academiet hos dem, saa og tre subalterne Officerer, hvilke have alle frie Værelser sammesteds.

§. 10.

Det Kongelige Opfostrings-Huus, beliggende ved Enden af Store Kongens-Gade. Denne priselige Anstalt for fattige Dreng-Børn er andlagt af Kong Friderich den Femte Aar 1753, dog ikke af Begyndelsen paa dette Stæd, men paa Christianshavn bag ved Vor Frelseres Kirke i Overgaden paa en opfyldt Plads, som fordum stod under Vand. Paa samme Plads blev Aar 1754 bygt Det Nye Opfostrings-Huus, en stor og rummelig grundmured Bygning, som efter

det Kongelige confirmerede Reglement skal være i Længden 90 Alen og i Bredden 25 Alen, to Etager høy med Kielder langs igiennem, afdeelt i beqvemme Værelser til Bøn og Lovsang, Underviisning i Læsen, Regning og Skrivning, saa og til Spiisning, Spinden og Væven af uldent og linnet, til Materialiers Bevaring, samt Forraad, item til Kiøkken og Kiælder med andet meere efter Beskaffenheden. Dette er Stiftelsens Fundatzes egne Ord af 29. Juny Aar 1753. Bygningen (hvis Aftegning sees udi Pontoppidans Atlas Daniae Tom. II) blev opført paa Kongelig Bekostning. Foruden en Collect ved frivillig Indskrivelse ved Stiftelsens Begyndelse og en aarlig Collect, som hver Aar paa Nye-Aars-Dag i alle Kirker i Kiøbstæder og paa Landet indsamles, gav Græv Johan Hartwig Ernst von Bernstorff af sine egne Midler dertil 4000 Rdr. I denne Stiftelse blev for det første antaget 200 Børn, men nu er Antallet 225. Modtagelsen er fra 5 til 12 Aar. De forblive i Stiftelsen til de ere confirmerede, da de udgaae i Lære hos Haandværksmestere efter Accord paa visse Aar ligesom andre, endskiønt det efter Fundatzen var paalagt at tiene til deres 24. Aar. Udi den runde Frontispice over bemælte store Bygning blev sat denne Inscription: *Fridericus Quintus Danorum Rex, Pater Pueritiæ, Industriæ & Egenæ, Anno O. R. MDCCLIII.* Til Stiftelsens Opsyn og Anstalernes Befordring blev andordnet en egen bestandig Commission, hvori forbemælte Græv Bernstorff præsiderede. Siden blev opført en anseelig Bygning i Gaarden paralel med Hovedbygningen, dog ey af den Vitløftighed, til Brug for Syge etc. Til Stædet var en smuk andseelig Hauge. Udi to og tyve Aar forblev Stiftelsen i denne Bygning. Men Aar 1775 blev Det Kongelige Opfostrings-Huus forflyttet fra dette Stæd og andlagt i den til Christians Pleye-Huus forhen opførte Bygning, beliggende i Store Kongens-Gade, hvor Stiftelsen nu er etableret og vedligeholdes.

Denne Gaard, som nu bruges til Det Kongelige Opfostringshuus, har tilforn været tvende Gaarde under No. 216 og 217, men

bleve kjøbte til Christians-Plejehuses Indretning Aar 1768 og indtage en Strækning af 16 anseelige Fag, smuk opbygte til Gaden og gaer i samme Størrelse med Gaards-Rum og Tørre-Plads ud til Breedgaden, hvorfra have Indkiørsel hertil, saavel som fra Store Kongens-Gade, hvor Hovedbygningen staaer. Længden af Hovedbygningen er, som nys mældt er, 16 store Fag. Porten er midt paa Bygningen og indtager to Fag. Paa hver Side af Porten er syv Fag til Beboelse for Forstander og Opdragelses-Inspector, hvilke boer paa hver sin Side af Indgangen, og har hver 7 Fag med smukke Værelser, samt Kieldere under. I anden Etage ere fire Skolestuer, for hver Classe een Stue. Ligeledes Værelser for tvende af Informatorerne imellem Skolestuerne. Bygningen er kun to Etager, men under Taget, som er gebrokket, er en Mansarde, og mit over Indgangen er en Facade eller Frontispice, alle med anseelige og rummelige Værelser til oeconomiske Forvaringer og Contoir-Forretninger for Forstanderen. Over Indgangs-Porten (efterat Plejehusets Inscription var bleven borttagen) blev igien indsat en smuk Marmor-Plade, ohngefær af 1 1/2 Alen horizontel og een Alen perpendiculair, hvori staaer indhuggen denne Danske Inscription: *Det Kongelige Opfostrings-Huus for Fattige Drengbørn. Stiftet af Kong Friderich den Femte den 29. Juny 1753 og herud Forflyttet af Kong Christian den Syvende den 17. October 1775. Efterat Forandringer og Indretninger vare istandsatte, kom Opfostringshusets Børn herind den 18. May Aar 1776.*

Paralel med Hovedbygningen staaer en anseelig Bygning noget fra i Gaarden af samme Høyde, Længde og Brede som Hovedbygning, men ikke af den Architecture. Deri er Kirken, som staaer endnu fra Plejehusets Tid med sin smukke liden Prædikestoel og Orgelværk. I Kirken ere Pulpiturer paa begge Sider med nogle indelukte Stole. Samme Kirke-Capell blev høytideligen indviet af Biskop Hr. Ludvig Harboe Dom. I. p. Trinit. Aar 1769. For nærværende Tid bruges Kirken ikke uden til Catechisation om Sommeren for Børnene og til

Stiftelsens Dag, som aarlig den 29. Juny høytideligen ihukommes, da en Tale holdes af Inspector i Kirken for Alteret. I samme Bygning, hvor Kirken er, boer ogsaa de øvrige tvende Informatores, som ogsaa have hver for sig to Værelser. Saa og Oldfruen, som forestaaer Børnenes Vask og Reenlighed. Midt imellem denne Bygning og Hovedbygningen paa venstre Haand fra Indgangs-Porten boer Spisemesteren og har der sit Kiøkken, Kiælder og indmurede Kiædeler, hvor Maden tillaves, og har sine Værelser ved Siden og oven paa. I Tværbygningen (som nu er omtalt, som dog er bygt parallell med Hovedbygningen til Gaden) er ogsaa en Port i lige Linie med Gadeporten og af samme Størrelse, hvorigiennem der kjøres til Baggaarden med Sand, Brænde, etc. I denne Port er Indgangen til Kirken paa høyre Haand fra Forhuset. I Baggaarden ere atter Side-Længder ned til et Stakkitværk, som indelukker en Plads, der gaaer ud til Bredgaden. I denne Side-Længde paa venstre Haand er i nederste Etage en lang Stue, hvor Børnene spise, holde Bøn og blive catechiserede om Vinteren hver Søn- og Hellig-Dag til Høymæsse og Aftensang, naar den halve Deel af dem gaaer i Almindelig Hospitals-Kirke. Udi anden Etage af samme Længde som Spisestuen er Arbejdstuen, hvor de Drengene, som have de fornødne Kræfter og Tid fra deres Kristendoms-Underviisning, arbeide og for nærværende Tid spinde for Guldhuset. Man meener med Grund, at her igien skulle oprettes en ordentlig Fabrique, som har været paa Christianshavn, og antages Mestere efter Fundatzens Bydende. I samme Bygnings øverste Deel under Taget eller i Mansarden er Børnenes Sovestuer og Værelser for Gangkoner, hvoraf haves 5, som staae under Oldfruen og hører til Vasken og Børnenes Reenlighed. Længere ned, dog i samme Bygning og førend Stakkitværket, ere to store Sygestuer, den ene for medicinske og den anden for chirurgiske Svagheder. Her boer og en Studiosus Medicinæ, som opvarter Sygestuer for Husets Medicus. Stiftelsen har ogsaa sin Chirurgus; men han boer her ikke, men kommer nogle

Gange ugentlig, og ellers saa ofte han behøves. Her ere ogsaa to Sygestue-Koner til Opvartning og Paapasning for Børnene. I denne Bygnings anden Etage boer Pynthemesteren, som har et stort Værelse ved Siden af sig til Børnenes Gangklæder og Skoe at giemme.

I den anden Sidebygning i Baggaarden lige over for denne omtalte er øverst oppe nogle Vogn-Remisser og Stalde fra Plejehusets Tid, som endnu staaer til at bevare gammelt Skramlerie. Bedre ned er Rullestuen, Bagerhuset og Badet for Børnene, hvori 50 Børn blive hver Løverdags Formiddag, saalænge Sommeren varer, badede i lunket Vand for deres Sundhed i et dertil indrættet bekosteligt Bad af huggne Steen med en stor indmuret Kiædel, hvorfra Vandet løber ned ved en Hane ind igiennem Væggen ned i Badet, hvorfra det siden ved en anden Afledning føres ned af sig selv. Dette Bad blev med meere nyttigt indrettet under den forrige Direction, som afgik Aar 1781. Bedre ned er Vaskerhuset til Afbetiening for Oldfruen. I denne Sidebygningens øverste eller anden Etage er øverst oppe over Stalden nogle ledige Værelser. Bedre ned over Bageriet, Badet og Vaskerhuset boer Husets Skomager og Skræder. Over denne Etage er Kornloft for Spisemesteren. For Enden af disse Bygninger er en Plads, som gaaer ud til Bredgaden med Port og anseelig Muur, hvilken Plads bruges til Oldfruens Vask at tørre.

Denne Stiftelse var af Begyndelsen (som mældt er) under en Commission med en Præses. Men siden under den Kongelige Direction af den Almindelige Pleje-Anstalt. Da denne Direction afgik Aar 1781, blev denne Stiftelse, tilligemed det hele Fattiges Væsen, den 4. April 1781 lagt under Magistratens Bestyrelse.

Betienterne ved Det Kongelige Opfostrings-Huus ere:

1. En **Forstander**, hvis Forretning er at have Opsigt over Husets borgerlige Indretning og Manufactur-Væsen, samt Regnskab med Penge, Inventarium, Børnenes Klæder, Materialier og Redskaber til Arbeidet, samt det fornødnes Anskaffelse af Lys, Brænde etc. til de

Tider, det af Directionen anbefales, at paasee Børnenes Bespiisning og Reenlighed at skee med den Nøyagtighed, som kræves.

2. En **Educatations-Inspecteur**, som har Opsyn med alt, hvad der henhører til Børnenes Underviisning og øvrige Opdragelse, paaseer, at Børnene opstaae til rette Tid, holde Bøn, spise, gaae paa Skole den halve Deel og den halve Deel paa Arbejdsstuerne, og de andre om Eftermiddagen alternativement, at Vedkommende have flittig Opsigt med dem. Inspector skal 2 Gange om Ugen præparere de til Confirmation antegnede; men efter Kongelig Reskript af 2. Octobr. 1776 skal Almindelig Hospitals Præst confirmere dem i sin Kirke, hvor de om Søndagen skal søge Gudstieneste. Inspector paaseer alt, hvad angaaer Informatorernes Embede, giver Børnene Lov engang ugentlig at spadsere paa Marken under en Læreres og Pyntemesters Opsigt og lader dem bade sig i Søevandet bag Castellet. Ved Begyndelsen af Aaret 1778 blev antaget og lønnet af Øconomie- og Commerce-Collegio en Tegnemester med 50 Rdr. aarlig Gage for at oplære 20 af Opfostrings-Børnene 3 Gange om Ugen i den frie Haandtegning, for siden med meere Nytte at kunde anbringes til de finere Professioner; men ved Aarets 1781 Udgang blev han af samme Collegio afskediget, og den Information ophører nu. Informatores ere fire, som hver har sin Classe, indeelt efter Børnenes Alder; de skifte vexelviis at holde Bøn paa Spisestuen, og den Informator, hvis Tilsyns-Dag det er, maa den Dag ikke gaae ud af Stiftelsen.

3. En **Pyntemester**, som er hos Børnene i deres Frietimer, holder Opsigt med Børnenes Klæder og Skoe, at intet forkommer.

4. En **Spisemester**, som indkiøber alle Ting og hver Løverdags faaer sine Penge af Forstanderen efter sin Contract.

5. En **Oldfrue**, som forestaaer med sine 5 Gangkoner Reenlighed og Vasken, faaer ugentlig sine Penge.

6. En **Skræder**, som syer og lapper Børnenes Klæder.

7. **En Skomager**, som ugentlig leverer Arbejde efter Pynthemesterens Anviisning; hands Arbeide bliver først besigtet af Forstander og Inspector, og derpaa af Forstanderen betalt.

8. En **Portner**, som paaseer, at ingen Børn gaaer ud uden Sæddel fra Inspector eller i hands Stæd fra den ældste, hiemmeværende Informator. En Gaardskarl, som ringer Børnene op og passer alle Ting i Gaarden.

§. 11.

Det forudum værende grævelige **Danneschiold-Laurvigske Pallais**, beliggende paa Hiørnet af Bredgade eller Norges-Gade og var i forudum Tid det største af alle adelige Hotels i Staden. Det er bygt af Hs. Høye Excell. Græv Ulrich Friderich Guldenlöwe, da han havde solgt sit første opbygte Pallais, nu Charlottenborg, til Hendes Kongel. Mayt. Enke-Dronning Charlotte Amalia. Efter hands Død lod hands Søn Græv Ferdinand Anton af Danneschiold til Laurvig gjøre Hovedbygningens Facade, som er 59 Alen lang med Steenhugger-Arbeide og architectoniske Zirater paa Vinduerne og en Altan meget anseeligere, saa og gjøre en lang og anseelig Tilbygning i lige Linie med Hovedbygningen ud til Norges-Gade. Samme Tilbygning er ziret med en Pavillon i Midten, hvori er indrættet et Kirke-Kapell. Den hele Længde af Tilbygningen strækker sig paa hver Side af Pavillonen til Enden meer end til 140 Fods Længde. Den nederste Etage af denne lange Bygning var indrettet til en Mængde af Heste; men den anden og øverste Etage indbefattede en stor Deel smukke Værelser. Dette grævelige Hotell blev efter den grævelige Laurvigske Mandslinies dødelige Afgang bortsolgt til privat Ejendom og kjøbt af Hr. Etats-Raad de Coninck. Staldlængden er nu indrættet til Pakhuse og Magaziner. Aftegningen af dette forudum værende grævelige Hotels Hovedbygning sees i Thuras Hafn. Hod. Tabl. LXI. Men Aftegningen paa den lange Tilbygning med sin Pavillon sees paa Tabl. LXII sammestæds.

§. 12.

St. Annæ Plads er beliggende ved Siden af Den Herre Zebaoths Kirke. Paa denne Plads bliver altid ved Stadens Commendanters Begravelse i samme Kirke plantet 9 Kanoner, hvormed affyhres Minut-Skud eller Sørgeskud ved Ligets Nedsættelse i Kirkens aabne Begravelse under Altaret. Til denne St. Annæ Plads støder Store og Lille Strandstræde. Pladsen har beholdt sit Navn af St. Annæ Capelle og St. Annæ Broe, som forðum her i Nærværelsen har staaet, og hvorom er forhen nældt i denne II. Bog pag. 238 f.

§. 13.

Den Kongelige Malt-Mølle, som ellers ogsaa i daglig Tale kaldes Kruses Mølle, er en meget stor og vidtløftig Bindingsværks-Bygning beliggende paa Hiørnet af St. Annæ Gade og Toldbodgaden. Paa denne Malt-Mølle, som drives af Heste og har 5 Gange eller Qværne, mahles alt det Malt, som Stadens 100 Bryggere bruger til deres Øll-Bryggerie. To Ober-Visiteurer, som føre Navn af Controleurer, have frie Værelser til Beboelse, hver for sig, her paa Gaarden, fordi de føre Regnskab og Opsyn med al den Quantitet af Malt, som her grøves og males.

§. 14.

Det Forenede Handels- og Canal-Compagnies Bygninger, hvis Hoved-Bygning er det gamle **Søe-Qvæsthuus**, beliggende paa Hiørnet af St. Annæ Gade og Qvæsthuus-Gaden.

Dette gamle **Qvæsthuus** er en stor, grundmured, anseelig Bygning, andlagt og opført af Kong Christian den Femte Aar 1683, men fuldført Aar 1685. Denne Bygnings Hoved-Facade, med prægtige Kiældere overalt, er 100 Alen lang, tvende Etager høy, foruden Kiælder-Etagen, har 25 Fag Vinduer. Midt paa Bygningen er Portalet med Qvæsthuus-Døren, over hvilken staaer indhuggen følgende latinske Inscription med ophævede og forgyldte Bogstaver:

Valetudinarium Sauciorum, Quod Providissima Augustissimi Regis Christi ani Quinti Cura Eredit. Locupletavit, Ut, Qui Membra Publico Regnorum Bono impendunt, Hic Ægritudinum inveniant Solatium, Fomenta, Sanitatem. Anno 1685. Over Portalet sees Kong Christian den Femtes Navn en Chiffre med Krone over, decoreret med tvende Laurbær-Grene. Aftegning paa denne anseelige Bygning sees udi Thuras Hafn. Hod. Tab. LXXXV. Bygningens Navn viiser, at Stiftelsens egentlige Hoved-Øyemærke har været de i Krigsactioner qvæstede og læmlestede Matrosers Helbredelse, hvilke fra Orlogs-Skibene i Krigs-Tider bleve førte i Land og indlagte her i Qvæsthuset for at forsørges med Føde og forfleges til deres Helbreds Restitution. I de fredelige Tider, Gud har forundt Rigerne, har dette Søde-Qvæsthuus været brugt deels til et Syge- og Almissehuus for Søde-Etatens Fattige, der ikke maa være Land-Etatens militaire Almisse-Casse, ey heller Borgerskabets Fattiges Væsen til Byrde, deels ogsaa har det været brugt til et Arbeidshuus for friske Betlere af Søde-Etaten, hvilke ved Haandgierning i at pløse eller plukke gammelt Tougværk til Værk at digte Skibe med, har maattet her fortient deres Brød og Livs-Ophold. I dette Qvæsthuus vare de 10 Fag paa høyre Haand af Indgangs-Døren indrættede til en Prædikke-Stue, hvor der blev holden Gudstieneste af Qvæsthuus-Præsten hver Søn- og Hellig-Dags Formiddag Kl. 10 for samtlige Qvæsthuus-Lemmerne. Midt i samme store Stue stod en meget stor Vindovn, hvori daglig holdtest Varme for de Syge, som laae herinde og kunde paa deres Sænge ligge og høre Prædiken. De friske Almisselemmer vare i en Afdeeling for sig selv. Mange af Byens Indvaanere søgte ogsaa her Gudstienestens Holdelse. Præsten havde frie Værelser til Beboelse. Ligeledes Degnen, som holdt Skole for de indbragte Betler-Børn. Aar 1776 anden Jule-Dag blev her holden den sidste Prædiken. Thi da blev Søde-Qvæsthuset forflyttet herfra dette Stæd, og Aar 1777 blev Søde-Qvæsthuset andlagt paa Christianshaun i det forrige Opfostrings-Huus.

Paa Pladsen uden for det forrige Qvæsthuis ved Bulværket staaer en stor Krahn, som bruges til at udlosse Møllestene og andre store Blokstene af Marmor og Sandsteen med op af de Skibe, som have hidbragt samme Ladning og ligge her ved Bulværket for at losse.

Udi en Deel af dette forrige Sjø-Qvæsthuis-Bygning og Værelser blev Aar 1777 andlagt **Det Kongelige General-Magazins Direction**, under hvis Bestyrelse og Opsyn Fabrik-Hallen og alle Silke-, Bomuld- og Uld-Fabriker ere. Aar 1778 den 21. January var Hendes Kongel. Majestæt Enke-Dronning Juliana Maria, tilligemed Arve-Prinzesse Sophia Friderica (Arve-Printz Friderichs Gemahlinde) paa dette Kongelige General-Magazin, for at tage i Øyesyn den af de to *Mechanici*, *Bonafont* og *le Brun*, for Kongelig Regning andlagte Machine til at apprettere og glatte Silketøyer og andre deslige Stoffer. Udi dette General-Vahre-Magazin imodtages de fabriqverede Vahre fra Fabrikanterne, og her fra Magazine *fournere*s Kiøbmændene overalt i begge Rigerne. Hallen er det Stæd, hvor Klæde prøberes og eftersees, om det er forsvarligt Kiøbmands-Gods, og derefter stemples. Aar 1782 blev General-Magazinet ophævet, saa og samme Aar den 7. Octobr, blev paa dette forrige Sjø-Qvæsthuis holden Auction over alle Slags fine og grove Klæde, Silke og uldne Vahre, Sirtser, Kattuner, raae Silke, *Cochenille*, *Indigo*, uldne og Bomuldsgarn, Fabrik-Redskaber, det ophævede General-Magazin tilhørende.

Det Norske Glas-Oplag, som gaaer for Kongelig Regning, blev ogsaa andlagt i denne Bygning.

Paa Qvæsthusets Plads er oplagt et Forraad af et tusinde Stykker Jern-Kanoner, 2, 3, 4, 6, og 8 pundige Kanoner med dertil hørende Kugler for Hs. Mayts. General-Land-Oeconomie- og Commerce-Collegii Regning. Hvilke Jern-Kanoner efter en Forening imellem Collegium og vedkommende Jernværks Eyere fra Norge blive leverede.

Fra dette Oplag af Kanoner overlades efter en fastsat Priis til Kiøbende, at deres defensionsmæssige Skibe i Nødsfald kand forsynes og armeres med Canoner af diverse Calibre og tilhørende Kugler.

Aar 1782 blev dette gamle og forhen værende Qvæsthuis med alle sine Side- og øvrige Bygninger, begge tilliggende Gaarde, Bulværk, Krahn og den heele foran ved Huset værende Plads overladt til **Det Kongelige octroyerede Dansk-Norsk-Slesvigske og Holsteenske Foreenede Handels- og Canal-Compagnie**, som blev oprættet den 10. May Aar 1782 paa 40 Aar. Til samme Handels-Affaires Drift lader Kongen paa den Side af bemælte Qvæsthuis-Grund, som vender til den Østersøiske og Guineiske Handels-Havn, paa sin Bekostning opbygge et nyt Pakhuus, 160 Fod langt, 37 1/2 Fod bredt og 5 Stokværk høyt. I Sidebygningen af Qvæsthuset holdes nu Fabrik-Hallen, indtil Kongen paa sin Bekostning lader opføre en egen og separat Bygning for Hallen paa Qvæsthusets Grund. Til Canal-Compagniet overdrager Kongen de Kongelige Glas-Værker i Norge med tilhørende 5 Hytter og 3 andre forskiællige Potaske-Kaagerier, tilligemed Oplaget af Glas-Vahre. Ligeledes Oplaget af forommældte Jern-Canoner, indenlandske Fabrik- og Manufaktur-Vahre, Lærreder og raae Materialier til indenlandske Fabrikers Brug, Sildefangstens Drift fra Elven af paa Kysterne i Nordsøen. Directionen for Canal-Compagniet holdes her paa dette gamle Qvæsthuis, som anordner to Administrationer, een i Kiøbenhavn, hvis Administratorer skal bestandig have Huus-Værelser i Qvæsthusets Sidebygninger. Men den anden Administration holdes i Altona. Dette oprættede Foreenede Handels- og Canal-Compagnies Sælskab har

1. Skibsfahrten paa Canalen igiennem Holsteen imellem Nord- og Øster-Søen.
2. Glashandelen i Danmark og Norge, tilligemed de Norske Glasfabriker.
3. Sildefangsten i Elven.

Handels- og Canal-Compagniet bestaaer af 15000 Actier, hver til 100 Rdr.

Kilde:

Nicolai Jonge: Kiøbenhavns Beskrivelse, Bind 2

1945. Selskabet for Dansk Kulturhistorie, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag

Side 291 – 326.